

GELECEĞİMİZ İÇİN ŞEHİRLEŞME VE MİMARİ

Geleceğin şehirlerinin ve bu şehirleri oluşturacak mimarînin vasıflarının neler olacağı sorusu, ahirete inancı temel sayan dinlerin öngördüğü üzere, insanın geleceğe yönelik bir varlık olduğu gerçeğinden kaynaklanır. Geleceğe yönelik olmak bir zarurettir.

Bizi şehirlerin ve mimarînin geleceğini tartışmaya yönelten sebep, bu alanda yaşayan tarih, gelinen nokta ve gelecekte karşılaşılabileceğinden korkulan oluşumlardır. Bu korku için dünya ve ülkemiz ölçeğinde geçerli önemli sebepler mevcuttur.

Yakın bir gelecekte dünya nüfusunun 10 milyar kişiye, 1,2 milyar olan dünya toplam şehir nüfusunun 8 milyar kişiye ulaşacağı şeklinde tahminler vardır. Bugün Türkiye’de 35 milyona ulaşan şehir nüfusunun 17 milyonu kuvvetli bir depremde yıkılacak gecekondularda ve gecekondulu apartmanlarda yaşamaktadır.

İstanbul yapı stokunun yapısal değerlendirmesine ilişkin bir çalışmada Richter ölçeği ile 7’den yüksek güçte bir depremde İstanbul’da 5 milyon kadar insanın enkaz altında kalacağı tespit edilmiştir.

19. asırda ve çağdaş sömürgecilik tarafından ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları tahrip edilen ülkelerde yaşanan

sefaletin ve konut yetersizliğinin üstesinden gelmek için sarf edilen çabalar acılara çare olmaktan uzaktır.

Bugün Afrika'da, Asya'da yaşanan trajedi, insanların birlikte ve düzenli yaşama yeteneklerinin ürünü olan şehir hayatını yok ederek, toplumları parçalanmaya, felakete sürüklemektedir. Bu gerçekten hareketle insanlık, şehirleşmeye düzen kazandıracak yolların araştırılmasının ve çözümler geliştirme- nin önemli bir görev olduğu bilincine artık ulaşmıştır.

Dünya şehirli nüfusunun 50 yıl içinde 8 milyara çıkmasının yol açacağı sorunların bugün yaşananlardan daha büyük felaketleri doğuracağı gerçeği, şehirleşmeyi 21. asrın en önemli meselesi haline getirmiş bulunuyor.

35 milyon kişi olan Türkiye şehirli nüfusu önümüzdeki 25 yılda 75 milyona ulaşacaktır.

Şehir nüfusunun artışını karşılamak üzere 55 milyon kişiye şehirlerde konut inşa etmek mecburiyeti ile karşı karşıya gelinecektir:

1. Ülke nüfus artışı sebebi ile 30 milyon kişiye,
2. Kırsal bölge nüfusunun yarısının şehirlere göç etmesi sebebi ile 15 milyon kişiye,
3. Şehirlerde 17-18 milyon kişiyi barındıran sağlıklı konutların bir kısmının yeniden inşası ile 10 milyon kişiye,

toplam olarak 55 milyon nüfusa şehirlerde konut inşa etmek ve dolayısıyla büyük bir yeni şehirleşme meselesini çözmek zarureti ile karşı karşıya kalınacağı açıkça görülmektedir.

1840'ta Sadrazam Reşid Paşa'nın diğer loncalarla birlikte yapı loncalarını da lağvetmesinden itibaren yapı ve mimarlık eğitiminin sona ermesi nedeniyle köy konutları, geçen 150 sene boyunca hiç bakım görmediler; bugün takriben 30 mil-

yon olan kırsal nüfusunun hemen tümü depremlerde büyük can kaybına neden olabilecek yapılarda yaşamaktadır.

30 milyon köylünün 15 milyonunun şehirlere göçmesi, kalan 15 milyonun ise tarım sektöründe çalışması sağlandığında, köylümüz içinde yaşadığı sefaletten kurtularak sağlıklı konutlarda yaşamak imkânına kavuşabilir.

Özetle, önümüzdeki 20-30 yıl içinde şehirlerde 55, köylerde 15, dolayısıyla toplam 70 milyon insanımıza konut üretmek zarurî olacaktır.

Şehirlerimizde iskân alanları, sanayi bölgeleri ve şehir merkezlerinin oluşumunu yönlendiren yaklaşımların

- a. Gayriadilliğini,
- b. Tabiatı, gelişme imkânlarını yok eden sürdürülemez yapısını,
- c. Çevre insanların, çevrenin sorularını bilenlerin katılımını almamasını,
- d. Halk yapıcı gücünün harekete geçmesinin önünde oluşturduğu engelleri ortadan kaldırmak için:
 - i. Şeffaflığı sağlamak, usulleri sadeleştirmek,
 - ii. Halkın yapma gücüne yön verecek bir yönetim biçimini, emredici, kısıtlayıcı, teferruatçı işleyiş yerine tesis etmek,
 - iii. Merkezî politik otoritenin hizmetindeki teknokrasi yerine halkın faaliyetine yön verecek yaklaşımları geliştirmek acil görevlerdir.

Şehirlerimizde, sefalet mahallelerine, depremde milyonlarca insanın enkaz altında kalacağı yapılanmalara ve büyük harcamaların ürünü olmasına rağmen sağlıklı, çirkin ve gayriinsanî oluşumlara son vermek gereklidir.

Dünya servet dağılımının gayriadil ve dengesiz yapısını düzeltmek, insanlara güzel bir yaşam çevresini sunmak için yerleşme, şehirleşme, konut biçimleri geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Dikkatli bir inceleme, karşı karşıya bulunulan trajik meselelerin kökeninde büyük bir israf tavrının olduğunu ortaya koyar.

Ülkemiz fakir kesiminin inşa ettiği gecekonduların maliyetinin 2/3'ü arazi mafyasına ve tefeci faizlerine gitmektedir. Dolayısıyla toplumun en muhtaç kesimi gerçekte ödemesi gereken miktarın üç misli bedelle sadece bir gecekondu üretebilmektedir.

İskân ve ticaret alanlarında yoğunlaştırma politikaları şehirlerin yağ lekeli biçiminde büyümesine sebep olmakta, bu nedenle artan arsa değerleri yapı maliyetini aşmaktadır. Bu yolla tüketime giden harcamalar, ülkenin yatırım kapasitesini kısıtlayarak konut üretim yetersizliği sonucunu doğurmaktadır.

Göç eden nüfusu mevcut şehirlere yerleştirmek için yapılan yatırım maliyetinin yüksekliğine ilaveten, işletme maliyetlerinin de şehirlerin büyüme ölçüsü oranında ve hatta bu oranın üstünde artması bir diğer israf sebebini oluşturmaktadır.

Bu sebeple, yeni nüfusun yeni kasaba ve şehirlere yerleştirilmesi, yeni şehirlerin İktisadî yatırım ve işletme maliyetine erişecek şekilde kademeleştirilmesi ve gayriiktisadî yerleşme büyüklüklerinin oluşmasını önleyecek düzenlemelerin sağlanması, toplum kesimleri arasında adil olmayan yaşam standardı farklarının oluşumunun önlenmesi, insanlığın güzel bir çevrede yaşaması, 21. asrın insanlığının ortak ahlakî görevi ve amacı haline gelmektedir.

Yanlış yerleşme biçimleri sebebiyle günlük ulaşım mesafe ve sayısının yüksek olduğu, ulaşımın bireysel taşıtlarla gerçekleştirildiği ABD'nin, dünyanın en büyük hava kirlenmesine sebep olarak dünya ikliminde vahim ve tahripkâr bozulmalara yol açtığı biliniyor.

Kaynak tüketerek tabiatı tahrip eden bir diğer etken, endüstrileşerek zenginleşen ülkelerin endüstri atıkları ile sebep olduğu çevre kirlenmesidir. Almanya ve Avusturya'nın Tuna nehrine döktüğü atıklar Karadeniz'de doğal hayatı, balıkçılığı yok ederken, İspanya, Fransa, İtalya ve kısmen Yunanistan'ın sanayi atıkları Akdeniz'in doğal hayatını öldürerek, deniz ürünlerini de tüketmekte, Almanya'da oluşan hava kirliliğinin yol açtığı asit yağmurları Avrupa ormanlarını tahrip etmektedir.

Sanayi toplumlarının atıklarını Afrika, Asya, Ortadoğu bölgelerine bırakmalarının dünya ve insanlığa karşı işlenmiş gayriahlak! bir suç olduğu da aşîkârdır.

Servetin oluşumu ve bu servetin dünyanın belli yörelerinde yoğunlaşmasının ortaya çıkardığı ve çıkaracağı sorunlar 21. asır insanlığını tehdit eden nitelik ve boyutlara ulaşacak gibi görünmektedir. Bugün uluslararası şirketler dünya servetinin %20'sini ellerinde toplamış bulunuyor. 21. asrın ilk yarısı içinde uluslararası şirketlerin dünya sermayesinin %80'ini kontrol etmeleri ve dünyada geliştirilen bilginin tamamını satın almak yolu ile yeni bir dünya hâkimiyeti kurmaları sonucunda, insanlık, hiçbir dinî, aristokratik tahakkümle mukayese edilemeyecek bir tahakküm altında esaretlerin en ızdıraplısım yaşamaya sürüklenmek tehlikesine maruz bulunuyor.

Söz konusu yaklaşımların dünyanın diğer köşelerinde verdiği benzer başarısız sonuçlar yanında, ülkemizde arsa spekülasyonuna yol açan ve alternatif çözümlere fırsat vermeyen

merkezî teknokrasinin ve yanlış şehirleşme politikalarının ortaya koyduğu engelleri aşmak için, ülkemizde ilk söylemleri 50 yıl önce gündeme gelen “uygun teknolojiler” yaklaşımı tek yoldur.

Uygun teknolojiler, 21. asır içinde kaynak yetersizliği sıkıntılarını yaşayacak olan dünya nüfusunun büyük bölümü için konut maliyetlerini en aza indiren, israfı önleyen, özentî ve saplantıların ürünü olmayan teknolojilerdir. İsrafı bertaraf ederek mahallinde kolaylıkla uygulanabilen, dolayısı ile malzeme ve işçilik açısından uygulama alanında kolay bulunabilen veya geliştirebilen teknolojiler bu kapsama girer.

Bu teknolojiler mahallî iklim ve zemin şartlarına ve sosyal taleplere uygundur. Bugün bu amaçla atılan adımları kolaylaştıracak tarihî tecrübe, bütün insanlığa örnek teşkil edebilecek zenginliktedir. Kerpiç, taş, ahşap gibi yapı malzemeleri, mahallî teknolojilere 21. asırda uluslararası kullanım alanı açacak ve uygun teknolojileri evrenselleştirecektir.

Orta Asya, İran ve Kuzey Afrika'nın kısmen Anadolu ve Japonya'nın tarih boyunca kullandığı kerpicin konut inşaatının aslî bir malzemesi olarak yeniden keşfedilmesi, ABD'de eyalette konut inşasında kullanılmasının mecburî hale getirilmesi San Francisco yöresinde yaşama şartları açısından en sağlıklı malzeme olarak lüks konut inşaatında yaygınlaşması, az gelişmiş ülkelere ve bizlere örnek teşkil edecek düşündürücü bir gelişmedir. Bu malzemelerle üretilen konutların ilkel olduğu söylemi tamamen asılsız, kasıtlı bir antipropagandan ibarettir.

Malzeme maliyeti toplam yapı maliyetinin %70'ini teşkil ettiğine göre, bu alanda sağlanacak tasarrufun insanların kültürel gelişmesi için kullanılması, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerin takip edecekleri tercihlerden ilki olmalıdır.

Sahip oldukları ve sürekli geliştirdikleri bilgi ile bütün insanlığı yöneten bir güç haline gelecek uluslararası şirketle-

rin esiri durumuna düşmemek için geniş halk kitlelerinin yüksek bilgi, duyarlılık ve anlayış düzeyine yükseltilmesi zarurîdir.

İnsan hayatının israfa sebep veren yönlerini tadil ederek tasarruf edilen meblağın kültürel, teknik ve sanat yeteneklerinin geliştirilmesine tahsis edilmesi, yapı alanındaki tasarruflara muvazî olarak şehirlerin inşa ve işletmesinde gereksiz harcamaların bertaraf edilmesi zorunluluğu vardır.

Konut inşasında kerpiç, taş, ahşap yapının da ikame edilebilecek prefabrike iskelet elemanlar ile inşaat işletme maliyetini düşürerek, inşaat süresini kısaltarak sermayenin atıl kalma süresini asgarileştirerek tasarruf sağlayabilmek için, Osmanlı ahşap karkas inşaatına kültürel bir değer kazandıran, asır başında terk ettiğimiz tekniklerin ve unuttuğumuz standartlar ruhunun incelenerek geliştirilmesi gereklidir.

Şehir ve ev mimarisinin üst düzeyde gerçekleşmesini sağlayacak standartlar seçkin uzman kadrolar ile oluşturulabilir. Görevlendirilecek grubun, varlığın bütün alanlarını kapsayan kapsamlı bir çalışmayı başarı ile gerçekleştirecek vasıfta olması ve bu alanda toplumsal bilincin gelişmiş olması gereklidir.

Ancak yüksek seviyede duyarlı bir toplumun oluşturulması için, sabit fikirlerden, putlaştırmalardan arınmış, her şeyi tartışmaya açık, serbest, tarafsız ortamların oluşturulması şarttır.

İnsanların, özellikle kadınların evde çalışmaları prensibi takriben 40 yıldır İskandinav ülkeleri ev planlama araştırmalarında tayin edici bir mesele olmuşken, günümüzde başta ABD olmak üzere birçok Batı ülkesinde yeniden gündemdeyken ve örnekleri tarihimizde mevcutken Habitat Konferansı sırasında konuyu gündeme getirmemize bazı önyargılı kişiler şiddetle itiraz ettiler.

19. asır vahşi sanayileşme ve şehirleşme sürecinin uzantısı olarak bugün fakir Asya, Afrika halklarının yaşadıkları sefaleti devam ettirmemek için, ev ile çalışma yerinin ayrımı ile oluşan kayıpların aşılmasını destekleyen modern gelişmeler bu yöndeki başarılı tarihî tecrübeyle bütünleştirilerek hayata geçirilmelidir.

21. asrın şehirleşme sorunları çözülemediği takdirde insanlık dehşet verici sosyal ve kültürel trajediler yaşamaya mahkûmdur. Bu tehlikeyi aşmak için konut inşaatında ciddi tasarruflar sağlamak, fakir aileler için de kültürel gelişimin taşıyıcı zeminini oluşturacak mimarlık, sanat ve kültür değerine sahip evler, mahalleler üretmek ve bu amaçlar yanında insanların çalışma biçimlerine de seviye kazandırmak aslî bir mesele olarak karşımızda durmaktadır.

21. asırda haberleşme ve bilgi iletişimi teknolojilerinin kaçınılmaz şekilde hayata hâkim olacağını gösteren gelişmeler bugünden yaşama yön vermektedir. Hızlı, ucuz ve kolay bilgi akışının uluslararası düzeyde yaygınlaşması; pek çok imalatın ve özellikle fikir, sanat, zanaat eseri üretiminin evde yapılmasını, sadece ağır işçilik gerektiren üretimin robotlar tarafından fabrikalarda gerçekleştirilmesini 21. asrın kaçınılmaz üretim şekli haline getirecektir.

19. asırda başlayan, on binlerce insanın fabrikalarda çalışmak için evlerinden sabah çıkıp akşam dönmeleri ile yürütülen üretim şeklinin sona ermesi, şehrin trafik ile çığneden bir alan olmak yerine bir kültürel gelişme ve yücelme ortamına dönüşmesini mümkün kılacaktır.

Ev tabiat içinde bir yaşam, fikir, kültür, üretim alanına dönüşürken; mahalle, mahallenin ortak sorumluluğu altında işleyen ortak bir kültür ve bu kültüre özelliklerini veren değer ve inanç sisteminin yansıması ile oluşan standartlar ruhunun bütünlüğü olabilecektir.

Buldukları ortamın yüksek vasıflarını vücuda getiren, uluslararası bilgi akış sistemlerinin ulaşılabilir hale getirdiği çözümlerden haberdar şehir toplumları, dünya sermayesini ellerinde toplayarak insanlığa hükmetme tehlikesini yaratan gelişmelere mahkûm olmadan, küçük ama yüce değere sahip üretimleri gerçekleştirerek, dünyanın güzelliğini koruyarak ekonomik ölçekte konutlar ve şehirler inşa edecek, böylelikle 21. asrı bir cennet mekânı içinde yaşayabileceklerdir.

Gayriahlak! etkileri, menfaat çatışmalarını ve kültürel kirlenmeyi varlıklarının temeli sayan güç odaklarının zorlamaları ve bilgi eksikliğinin sebep olduğu ümitsizliği aşmanın zorlukları aşikâr olmakla birlikte, Yüce Allah'ın insanın özünde yarattığı iyiye yönelik hali ve dünyayı güzel inşa etmeyi başaracağına dair inançla bu büyük görevi yerine getirmeye karar vermek başarı için gerekli ilk ve temel adım olacaktır.

Zira, her şeyin başı niyettir.